

SÍDLISKOVÝ OBJEKT MAĎAROVSKÉJ KULTÚRY Z VEĽKEJ MANE

Katarína ŠIMUNKOVÁ - Terézia VANGĽOVÁ

ŠIMUNKOVÁ, Katarína - VANGĽOVÁ, Terézia. Settlement feature of the Maďarovce Culture from Veľká Maňa. During the research of the Church of Our Lady of Sorrows in Veľká Maňa in November 2015 a disturbed settlement feature No. 1/15 was unearthed in trench No. 2. In the feature there were found pottery fragments of the Maďarovce Culture and some concentration of animal bones. Our contribution deals with the analysis of discovered finds and their integration into the wider framework of the Maďarovce Culture distribution in the Žitava river valley.

Keywords: Southwest Slovakia, settlement, Early Bronze Age, Maďarovce Culture, archaeozoology;

Kľúčové slová: Juhozápadné Slovensko, sídlisko, staršia doba bronzová, maďarovská kultúra, archeozológia;

V novembri roku 2015 sa v Mani, časť Veľká Maňa, poloha Kostol Sedembolestnej Panny Márie, uskutočnil zisťovací archeologický výskum. Obec Maňa leží v Malej dunajskej kotline, v povodí rieky Žitava. Nachádza sa približne 10 km južne od mesta Vráble, patrí do okresu Nové Zámky.

POSTUP A METÓDA VÝSKUMU

V rámci archeologického výskumu tu boli vytýčené tri sondy, ktoré mali zistiť, aké hlboké je základové murivo stavby a tiež overiť prípadné staršie osídlenie tejto polohy. V sonde 2 bol preskúmaný objekt 1/15, v sonde 3 bolo odkryté základové murivo prístavby kostola. V severnom a západnom profile sondy 3 boli zachytené objekty 2/15 až 4/15, ku ktorým nebolo možné priradiť žiadne nálezy, nie je im v tomto príspevku venovaná pozornosť (Vangľová, v tlači). Príspevok informuje o sídliskovom objekte 1/15, v ktorom sa okrem keramického materiálu našla aj koncentrácia zvieracích kostí.

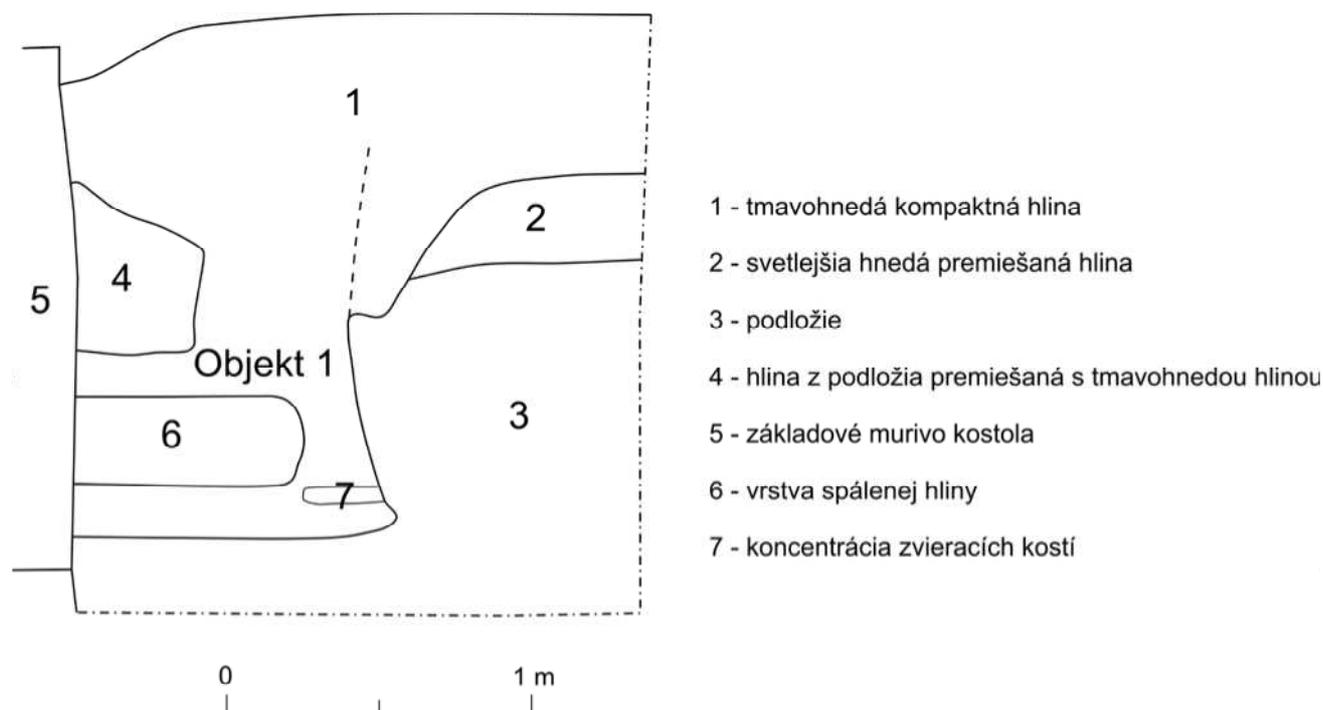
SÍDLISKOVÝ OBJEKT 1/15

Nálezová situácia

V sonde 2 vytýčenej pri juhovýchodnej apside kostola s rozmermi 2,1 × 1,2 m bol preskúmaný sídliskový objekt 1/15. Na severnej a západnej strane bol porušený základovým murivom kostola. Pôdorys sídliskovej jamy nie je možné rekonštruovať. V profile sa objekt javí ako jama s kónickými stenami rozširujúcimi sa k rovnému dnu. Horná časť sídliskovej jamy splýva s vrstvou černoze. Výplň objektu tvorila sivočierna sypká hlina s prímiesou uhlíkov, keramiky a malakofauny. Približne v hĺbke 1,47 m pod povrchom bola v strede objektu odkrytá kompaktná vrstva spálenej hlíny, ktorá však nezasahovala do východného profilu. V hĺbke 1,6 m pod povrchom, na dne objektu, pri jeho južnom okraji, sa nachádzala koncentrácia zvieracích kostí (pozri nižšie). Vo východnom profile bola zachytená šošovka hlíny z podlažia premiešaná s výplňou objektu (obr. 1).

Keramika

1. Dve časti tiel z hrubostennej nádoby, zdrsnený povrch. Hrúbka steny 12 mm; hmotnosť 200 g.

Obr. 1. Maňa, časť Veľká Maňa, poloha Kostol Sedembolestnej Panny Márie. Ilustračný (východný) profil sídliskového objektu 1/15 (vrstva spálenej hliny a koncentrácia zvieracích kostí v profile neboli zachytené). Autor: T. Vangľová

2. Časť baňatého tela nádoby s vodorovným žliabkovaním, hladný povrch. Hrúbka steny 7 mm; hmotnosť 34 g.
3. Časť tela nádoby, hladný povrch. Hrúbka steny 6 mm; hmotnosť 35 g.
4. Časť hrnca zložená z troch črepov, zdrsnený povrch. Priemer okraja: 200 mm; hrúbka steny 10 mm; hmotnosť 514 g. Tab. I: 1.
5. Časť tela nádoby, hladný povrch. Hrúbka steny 8 mm; hmotnosť 45 g.
6. Dve časti tiel z hrubostennej nádoby, hladný povrch. Hrúbka steny 12 mm; hmotnosť 290 g.
7. Časť tela nádoby, hladný povrch. Hrúbka steny 9 mm; hmotnosť 20 g.
8. Časť tela nádoby, hladný povrch. Hrúbka steny 8 mm; hmotnosť 21 g.
9. Časť hrdla nádoby, hladný povrch. Hrúbka steny 8 mm; hmotnosť 21 g.
10. Časť tela nádoby, hladný povrch. Hrúbka steny 8 mm; hmotnosť 7 g.
11. Časť tela nádoby, hladný povrch. Hrúbka steny 7 mm; hmotnosť 5 g.
12. Časť vtiiahnutého jednoduchého okraja nádoby so zaoblenou hranou, hladný povrch. Priemer okraja neurčiteľný; hrúbka steny 8 mm; hmotnosť 5 g.
13. Časť tela nádoby, hladný povrch. Hrúbka steny 9 mm; hmotnosť 24 g.
14. Časť tela nádoby, hladný povrch. Hrúbka steny 9 mm; hmotnosť 11 g.
15. Časť tela nádoby, hladný povrch. Hrúbka steny 7 mm; hmotnosť 9 g.
16. Časť tela nádoby, hladný povrch. Hrúbka steny 7 mm; hmotnosť 4 g.
17. Časť hrdla s telom nádoby, tvar hrdla bližšie neurčiteľný, hladný povrch. Hrúbka steny 7 mm; hmotnosť 2 g.
18. Dve časti tiel z hrubostennej nádoby, hladný povrch. Hrúbka steny 12 mm; hmotnosť 67 g.
19. Časť hrdla z hrubostennej nádoby, hladný povrch. Hrúbka steny 12 mm; hmotnosť 48 g.
20. Časť tela nádoby, hladný povrch. Hrúbka steny 10 mm; hmotnosť 16 g.
21. Časť tela nádoby, hladný povrch. Hrúbka steny 8 mm; hmotnosť 8 g.
22. Časť tela nádoby, hladný povrch. Hrúbka steny 8 mm; hmotnosť 5 g.
23. Časť tela nádoby, hladný povrch. Hrúbka steny 5 mm; hmotnosť 1 g.
24. Fragment dolnej časti menšej nádoby, hladný povrch. Hrúbka steny 8 mm; hmotnosť 10 g.
25. Časť tela nádoby so zvislým žliabkovaním, hladný/leštený povrch. Hrúbka steny 5 mm; hmotnosť 10 g. Tab. II: 1.
26. Časť okraja s ústím, okraj zaoblený, von vyhnutý, tvar hrdla bližšie neurčiteľný, hladný povrch. Priemer okraja 400 mm (?); hrúbka steny 5 mm; hmotnosť 21 g. Tab. I: 5.
27. Časť jednoduchého mierne dnu vtiiahnutého okraja nádoby so zaoblenou hranou, hladný povrch. Priemer okraja 380 mm; hrúbka steny 7 mm; hmotnosť 6 g. Tab. I: 2.

28. Časť jednoduchého okraja nádoby so zaoblenou hranou, hladený povrch. Priemer okraja neurčiteľný; hrúbka steny 8 mm; hmotnosť 8 g. Tab. I: 4.
29. Časť okraja s ústím a uchom, okraj zaoblený, horizontálne pásikové ucho vychádza spod okraja, tvar hrdla bližšie neurčiteľný, hladený povrch. Priemer okraja neurčiteľný; hrúbka steny 5 mm; hmotnosť 3 g. Tab. I: 3.
30. Časť hrdla s telom nádoby, tvar hrdla bližšie neurčiteľný, nasadenie výrazne esovité, telo výrazne baňaté, aplikovaný prsovitý výčnelok v hornej časti tela nádoby, hladený povrch. Hrúbka steny 8 mm; hmotnosť 33 g. Tab. II: 2.
31. Džbánok, fragment dna, rovné s lalokovitou nožičkou, hladený povrch. Priemer dna 80 mm; hrúbka steny 6 mm; hmotnosť 16 g. Tab. II: 3.
32. Džbánok, fragment hrdla s telom a dnom, tvar hrdla bližšie neurčiteľný, nasadenie výrazne esovité, telo stlačené baňaté, dno rovné s lalokovitými nožičkami, hladený povrch. Priemer hrdla 70 mm; hrúbka steny 5 mm; hmotnosť 36 g. Tab. II: 5.
33. Džbánok, fragment hrdla s telom a dnom, hrdlo vysoké mierne roztvorené, nasadenie výrazne esovité, telo stlačené baňaté, dno rovné s lalokovitými nožičkami. Zložené zo štyroch čreпов, povrch hladený. Priemer okraja 70 mm; hrúbka steny 6 mm; hmotnosť 73 g. Tab. I: 6.
34. Päť dolných častí z hrubostennej nádoby, hladený povrch. Hrúbka steny 10 mm; hmotnosť 824 g.
35. Časť tela nádoby s poškodeným vonkajším povrchom, hladený povrch. Hrúbka steny 10 mm; hmotnosť 4 g.
36. Fragment dolnej časti nádoby, hladený povrch. Hrúbka steny 13 mm; hmotnosť 13 g.
37. Časť von vyhnutého okraja nádoby s uchom, okraj zaoblený, pásikové horizontálne ucho vychádza od okraja, hladený povrch. Priemer okraja 130 mm; hrúbka steny 7 mm; hmotnosť 28 g. Tab. II: 8.
38. Fragment dna nádoby, rovné odsadené, hladený povrch. Hrúbka steny 9 mm; hmotnosť 17 g.
39. Dve časti tiel nádoby s bližšie neurčiteľnou rytou výzdobou, hladený povrch. Hrúbka steny 11 mm; hmotnosť 50 g.
40. Fragment tela nádoby, na maximálnom vydutí situovaný vertikálne presekávaný lalokovitý výčnelok, hladený povrch. Hrúbka steny 11 mm; hmotnosť 183 g. Tab. III: 6.
41. Časť hrdla a tela nádoby, tvar hrdla neurčiteľný, hladený povrch. Hrúbka steny 9 mm; hmotnosť 26 g.
42. Fragment dolnej časti hrubostennej nádoby, hladený povrch. Hrúbka steny 14 mm; hmotnosť 33 g.
43. Fragment dolnej časti nádoby, hladený povrch. Hrúbka steny 9 mm; hmotnosť 21 g.
44. Časť tela nádoby, hladený povrch. Hrúbka steny 10 mm; hmotnosť 11 g.
45. Časť tela nádoby, hladený povrch. Hrúbka steny 8 mm; hmotnosť 20 g.
46. Fragment dolnej časti nádoby, hladený povrch. Hrúbka steny 11 mm; hmotnosť 13 g.
47. Časť tela nádoby, hladený povrch. Hrúbka steny 11 mm; hmotnosť 8 g.
48. Časť tela nádoby, hladený povrch. Hrúbka steny 11 mm; hmotnosť 3 g.
49. Časť tela nádoby, hladený povrch. Hrúbka steny 9 mm; hmotnosť 26 g.
50. Fragment dolnej časti nádoby, hladený povrch. Hrúbka steny 10 mm; hmotnosť 16 g.
51. Časť tela nádoby, hladený povrch. Hrúbka steny 7 mm; hmotnosť 14 g.
52. Fragment dolnej časti nádoby, hladený povrch. Hrúbka steny 10 mm; hmotnosť 8 g.
53. Fragment dna nádoby, rovné dno, hladený povrch. Priemer dna neurčiteľný; hrúbka steny 12 mm; hmotnosť 8 g.
54. Fragment dna nádoby, rovné odsadené dno, hladený povrch. Priemer dna neurčiteľný; hrúbka steny 10 mm; hmotnosť 9 g. Tab. III: 1.
55. Časť tela nádoby s poškodeným vonkajším povrchom, hladený povrch. Hrúbka steny 8 mm; hmotnosť 5 g.
56. Časť tela nádoby, hladený povrch. Hrúbka steny 6 mm; hmotnosť 5 g.
57. Časť tela z hrubostennej nádoby, hladený povrch. Hrúbka steny 10 mm; hmotnosť 7 g.
58. Časť tela nádoby s poškodeným vonkajším povrchom, hladený povrch. Hrúbka steny 10 mm; hmotnosť 5 g.
59. Časť tela nádoby, hladený povrch. Hrúbka steny 8 mm; hmotnosť 3 g.
60. Časť tela nádoby, hladený povrch. Hrúbka steny 8 mm; hmotnosť 3 g.
61. Časť tela nádoby s poškodeným vonkajším povrchom, hladený povrch. Hrúbka steny 5 mm; hmotnosť 1 g.
62. Časť hrdla nádoby, hladený povrch. Hrúbka steny 7 mm; hmotnosť 2 g.
63. Časť hrdla a tela nádoby, tvar hrdla bližšie neurčiteľný, hladený povrch. Hrúbka steny 5 mm; hmotnosť 8 g. Tab. II: 4.
64. Časť tela, hladený povrch. Hrúbka steny 9 mm; hmotnosť 2 g.

65. Džbánok, fragment dna, rovné dno s lalokovitou nožičkou, hladný povrch. Priemer dna neurčiteľný; hrúbka steny 7 mm; hmotnosť 4 g. Tab. III: 2.
66. Časť tela so zvislo perforovaným plastickým výčnelkom, hladný povrch. Hrúbka steny 7 mm; hmotnosť 63 g. Tab. II: 6.
67. Časť dna nádoby s vysokým hrotitým výčnelkom na vnútornej strane, hladný povrch. Priemer dna 150 mm; hrúbka steny 10 mm; hmotnosť 102 g. Tab. II: 11.
68. Časť hrdla nádoby s dvojnásobne preseknutým plastickým výčnelkom na vydutí, zdrsnený povrch. Hrúbka steny 9 mm; hmotnosť 182 g. Tab. III: 3.
69. Časť tela nádoby, hladný povrch. Hrúbka steny 9 mm; hmotnosť 40 g.
70. Deväť fragmentov tela nádoby, hladný povrch. Hrúbka steny 10 mm; hmotnosť 372 g.
71. Časť hrdla nádoby, tvar hrdla bližšie neurčiteľný, hladný povrch. Hrúbka steny 9 mm; hmotnosť 13 g.
72. Časť jednoduchého výrazne von vyhnutého okraja nádoby so zaoblenou hranou, hladný povrch. Priemer okraja 210 mm; hrúbka steny 9 mm; hmotnosť 11 g. Tab. II: 7.
73. Časť jednoduchého výrazne von vyhnutého okraja so zaoblenou hranou, hladný povrch. Priemer okraja 380 mm; hrúbka steny 9 mm; hmotnosť 19 g. Tab. II: 9.
74. Časť jednoduchého výrazne von vyhnutého okraja so zaoblenou hranou, hladný povrch. Priemer okraja neurčiteľný; hrúbka steny 7 mm; hmotnosť 9 g. Tab. II: 10.
75. Časť tela nádoby, hladný povrch. Hrúbka steny 7 mm; hmotnosť 33 g.
76. Časť tela nádoby, hladný povrch. Hrúbka steny 9 mm; hmotnosť 48 g.
77. Fragment dolnej časti z hrubostennej nádoby, hladný povrch. Hrúbka steny 13 mm; hmotnosť 66 g.
78. Časť hrdla a tela nádoby, tvar hrdla bližšie neurčiteľný, hladný povrch. Hrúbka steny 10 mm; hmotnosť 168 g.
79. Fragment dna nádoby, rovné dno, hladný povrch. Priemer dna 90 mm; hrúbka steny 9 mm; hmotnosť 83 g. Tab. III: 7.
80. Fragment dna nádoby s poškodeným kotúčom dna, hladný povrch. Priemer dna nad 200 mm; hrúbka steny 9 mm; hmotnosť 246 g. Tab. III: 8.
81. Časť okraja, plochý, hladný povrch. Priemer okraja 130 mm; hrúbka steny 6 mm; hmotnosť 23 g. Tab. III: 5.
82. Časť okraja s ústím, okraj zaoblený, mierne von vyhnutý, ústie vysoké valcovité, hladný povrch. Priemer okraja 120 mm; hrúbka steny 11 mm; hmotnosť 124 g. Tab. III: 4.

Z fragmentov hrncovitých nádob môžeme bližšie typologicky určiť len časť hrnca (tab. I: 1), ktorý sa našiel vo vrchných vrstvách sídliskového objektu. Mohlo by ísť o typ E2b podľa A. Točíka (1981, príloha 4). Tieto hrnce sú typické predovšetkým pre klasický stupeň maďarovskej kultúry (Točík 1964, 34). Väčšina ostatných zlomkov tiel nádob pochádza pravdepodobne z hrncovitých nádob, prípadne zásobníc.

Vysoké valcovité ústie nádoby s mierne von vyhnutým zaobleným okrajom (tab. III: 4) pochádza pravdepodobne z amforovitej nádoby.

V súbore zo zasypu sídliskového objektu sa nachádzajú minimálne štyri džbánky (tab. I: 6; II: 3-5) zo skupiny A3, prípadne A4 podľa A. Točíka (1964, 21, obr. 11). Všetky majú stlačené baňaté telo a na dne aplikované lalokovité nožičky. Sú charakteristické pre klasický stupeň a najmladší stupeň maďarovskej kultúry, datovaný do stupňa BB1, pričom ich výskyt pretrváva aj v inventári nasledujúcej mohylovej kultúry (Točík 1964, 24).

Bližšie nezaraditeľné fragmenty výrazne von vyhnutých okrajov (tab. II: 7, 9, 10) pochádzajú pravdepodobne z mís alebo z amforovitých nádob.

Zriedkavým nálezom je fragment dna s vysokým hrotitým výčnelkom, ktorý je aplikovaný z vnútornej strany dna (tab. II: 11). Nádoba s podobnými hrotitými výčnelkami na dne sa našla v sídliskovom objekte 8 v Budkoviciach na Morave (Ondráček/Stuchlíková 1982, 16; tab. 21). Tento druh nádob zaradil A. Točík do typu G3. Našli sa napríklad v Malej nad Hronom, Kameníne, Jelšovciach a Nitrianskom Hrádku. Ich výskyt začína na Slovensku v klasickej fáze maďarovskej kultúry a prežívajú až do strednej doby bronzovej (Točík 1964, 37). V Malých Kosihách sa vyskytli misovité nádoby s podobnými výčnelkami na dne (typ D10; Točík 1981, 243).

Datovanie objektu a diskusia

Na základe keramického materiálu nájdeného vo výplni zaradíme objekt 1/15 do klasického až neskoroklasického/poklasického stupňa maďarovskej kultúry. Hrnce typu E2 sa vyskytovali počas celej doby existencie maďarovskej kultúry, hoci ich maximálny výskyt sa spája s klasickým stupňom. Džbánky typu A3 a A4 so stlačeným baňatým telom a lalokovitými nožičkami na dne sa vyskytujú až v neskoroklasickom/poklasickom stupni (Točík 1964, 24). Z hľadiska relatívnej chronológie je objekt 1/15 možné datovať do rozmedzia stupňov BA2 až BB1 podľa Reineckeho (Furmánek 2015, 37).

Keďže sa lokalita nachádza na vyvýšenej polohe, je otázne, či by mohlo ísť o opevnené sídlisko. Rozmedzie výskytu opevnených sídlisk je podľa P. Tótha 6,5 km (Tóth/Oravkinová 2015, 225). Nadmorská výška Fidvára (143 m n. m.) a Kostola Sedembolestnej Panny Márie je podobná (140-143 m n. m.).

Priamo v katastrálnom území Mane je zberovými nálezmi doložené aj ďalšie osídlenie maďarovskej kultúry – v časti Dolná Gedra (Kujovský 2013, 25-38). V neďalekých Vrábľoch je v polohe Fidvár situované dosiaľ systematicky skúmané rozsiahle opevnené sídlisko spolu s prislúchajúcim otvoreným sídliskom a hospodárskym zázemím, ktoré mohli byť chronologicky súčasné so sídliskom v Mani (Bátora/Tóth/Rassmann 2015, 123-137). Z katastra obce Maňa a blízkeho okolia prevládajú zberové nálezy a prieskumy.

Archeozoologický materiál

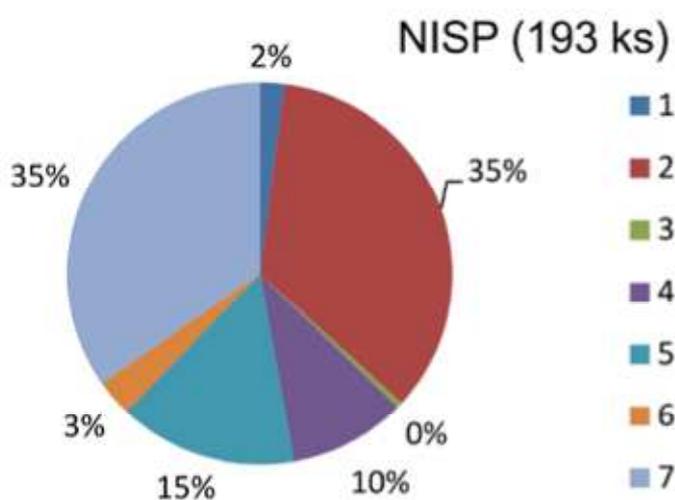
Archeozoologický materiál z obj. 1/15 tvorilo dohromady 193 fragmentov kostí (približne 2 kg). Väčšinu materiálu tvorili kosti domácich zvierat, a to konkrétne 47,2 % z analyzovanej vzorky. Divo žijúce zvieratá boli zastúpené len 18,1 % fragmentov. V rámci celého súboru kostí boli rozpoznané nasledovné druhy: kôň obyčajný (*Equus caballus*), ovca (*Ovis aries*), ošípaná (*Sus scrofa sp.*) a líška obyčajná (*Vulpes vulpes*). Druhovo bližšie neurčené kosti boli zaradené do skupín: ovca/koza (*Ovis/Capra*) a lastúrniky (*Bivalvia*). Neidentifikovaných fragmentov (*Indet.*) bolo 67 (34,7 %), majú hmotnosť 77,96 g (3,8 %).

Kôň domáci

Kôň bol reprezentovaný jedným jedincom. Zachovala sa z neho len pravá a ľavá záprstná kosť spolu s prvým článkom prsta. Z toho vyplýva, že išlo o bezmäsitú časť. Na kostiach neboli známky po zásahoch človeka či prepálení. Kohútiková výška zvieratá prepočítaná na základe celkovej dĺžky záprstnej kosti bola 138,7 cm, teda kôň patril do stredne veľkých plemien (Vitt 1952).

Koza/ovca

Túto taxonomickú skupinu reprezentovali štyria jedinci, z ktorých bol bližšie

Obr. 2. Maňa, časť Veľká Maňa, poloha Kostol Sedembolestnej Panny Márie. Sonda 2, objekt 1/15. Percentuálne zastúpenie zvieracích druhov metódou NISP. 1 – kôň; 2 – ošípaná; 3 – ovca; 4 – ovca/koza; 5 – líška; 6 – lastúrniky; 7 – neurčiteľné.

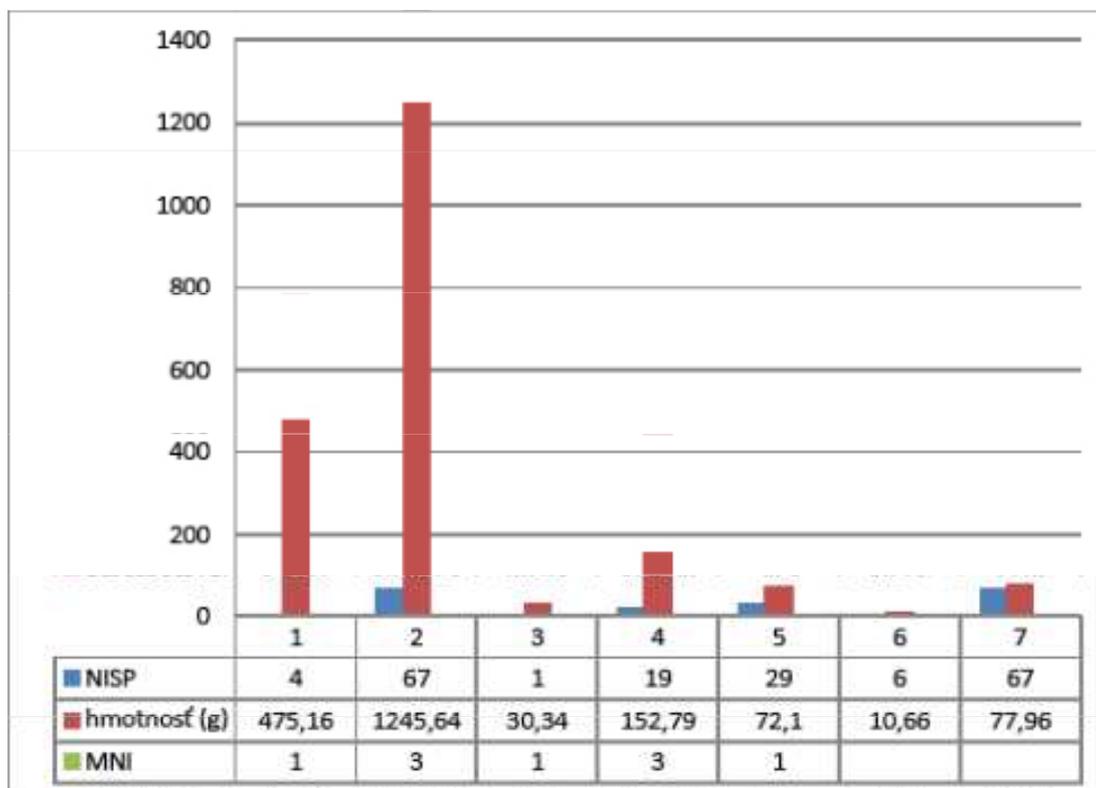
Autor: K. Šimunková

určený jeden jedinec ako ovca domáca. U ostatných neboli diagnostické znaky rozpoznateľné.

Z častí kostry boli najviac zastúpené fragmenty rebier (10 ks, 50 %). Po nich nasledovali fragmenty končatín, pričom všetky fragmenty patrili mäsitej časti končatín (7 ks, 35 %). Zvyšných 15% tvorili fragmenty rohu, dolnej čeľuste a čelovej kosti (3 ks). Kohútiková výška zvierat sa nedala určiť. Pokiaľ ide o vek na základe fúzie epifýz a obrusu zubov, mal jeden jedinec okolo 33-84 mesiacov (2,75-7 rokov), druhý 23-30 mesiacov (2-2,5 roka) a tretí 134-142 dní (4-5 mesiacov). Stopy po ľudskej činnosti vykazujú tri kusy fragmentov. Stopy po rezaní boli pozorované na dvoch fragmentoch – jedno rebro a na rohovom výbežku (tab. IV: 1,6). Na jednom rebre sú známky po odseknutí (tab. IV: 5). Zároveň na 8 fragmentoch sú stopy po ohni. Opálenie malo sfarbenie od hnedo-čierna, cez šedú až bielo-čiernu, čo by naznačovalo 300-800 °C (Shipman/Foster/Schoeninger 1984; Thurzo/Beňuš 2005, 55). Toto opálenie sa nachádzalo na rohovom výbežku, dolnej čeľusti a piatich fragmentoch rebier.

Ošípaná

Ošípaná bola zastúpená tromi jedincami. Lebka bola zastúpená 21 fragmentmi, stavce 13 ks, rebrá 3 ks, a panva 7 fragmentmi. Končatiny boli zastúpené až 23 fragmentmi. Mäsitá časť prevládala nad bezmäsitou v pomere približne 6: 1 (20: 3 ks). Kohútiková výška zvierat sa dala určiť len u jedného jedinca podľa dĺžky pätovej kosti, a to 73,72 cm (Teichert 1969). Na základe fúzie epifýz a obrusu zubov bolo možné určiť vek u troch jedincov. Jeden jedinec bol porazený vo veku 14-21 mesiacov a dva vo veku viac ako 21 mesiacov. Z troch jedincov sa podarilo jednému určiť pohlavie, išlo o samicu. Na 4 fragmentoch hrudníkových stavcov boli zaznamenané stopy po sekaní (tab. IV: 3, 4). Len na jednom fragmente rebra boli pozorované stopy ohňa, a to šedo-čierneho sfarbenia. To naznačuje teplotu okolo 300-600 °C (Shipman/Foster/Schoeninger 1984, 307-325; Thurzo/Beňuš 2005, 55).

Obr. 3. Maňa, časť Veľká Maňa, poloha Kostol Sedembolestnej Panny Márie. Sonda 2, objekt 1/15. Zastúpenie zvieracích druhov jednotlivými kvantifikačnými metódami. 1 – kôň; 2 – ošípaná; 3 – ovca; 4 – ovca/koza; 5 – líška; 6 – lastúrniky; 7 – neurčiteľné. Autor: K. Šimunková

Líška obyčajná

V archeozoologickom materiáli z objektu 1/15 z okolia Kostola Sedembolestnej Panny Márie sa nachádzali aj fragmenty líšky. Ide výlučne o fragmenty lebky. Na spodinovej časti tylovej kosti, presnejšie na tylových klbových hrboľoch, boli stopy po rezaní (tab. IV: 2).

Zo zastúpených druhov prevažovala podľa metódy NISP, t. j. v počte fragmentov/kostí, ošípaná (34,7 %; obr. 2). Na druhom mieste bola líška s 29 fragmentmi (15 %). Tu však treba upozorniť, že fragmenty pochádzali z jednej lebky, preto je toto číslo veľmi skresľujúce. Na treťom mieste je kategória ovca/koza (vrátane rozlíšeného druhu ovce) s 20 fragmentmi (10,4 %). Pokiaľ ide o MNI, teda o minimálny počet jedincov, ovce/kozy (vrátane rozlíšeného druhu ovce) boli zastúpené 4 jedincami, ošípaná 3 jedincami a kôň a líška po 1 jedincovi. (obr. 3). Zásahy na kostiach boli pozorované na 8 fragmentoch (4,1 %) troch rôznych druhov. Pri kategórii ovca/koza boli zaznamenané stopy po rezaní a sekaní, na rohovom výbežku, a dvoch rebrách. U ošípaných boli spozorované stopy po sekaní na hrudníkových stavcoch. Zaujímavosťou je stopa po rezaní na spodinovej časti tylovej kosti u líšky obyčajnej. Mohlo by to naznačovať sťahovanie kože so zachovaním lebky, avšak bez ďalších kostí v kontexte ostáva tento dohad len hypotézou. Na ôsmich fragmentoch sa našli aj stopy po ohni. Sfarbenie opálenia bolo od hnedo-čierna po bielo-čierna, čo by naznačovalo teploty medzi 300-600 °C (Shipman/Foster/Schoeninger 1984, 307-325; Thurzo/Beňuš 2005, 55).

Veľmi zaujímavé je uloženie kostí. Kostí koňa sa našli v hĺbke okolo 50-100 cm pod povrchom a nedalo sa jasne určiť, či patrili do objektu 1/15. V hĺbke okolo 160 cm sa vyskytla súvislá vrstva kostí, pričom na povrchu sa črtali takmer výlučne kosti z ošípanej (obr. 4). Pod nimi sa nachádzali kosti už rôznych druhov ako koza/ovca, ošípaná a lebka líšky. Táto vrstva je zaujímavá aj tým, že sa tiahla v poloblúku popri južnom okraji objektu a nezasaho-

Obr. 4. Maňa, časť Veľká Maňa, poloha Kostol Sedembolestnej Panny Márie. Sonda 2, objekt 1/15. Koncentrácia zvieracích kostí. Foto: T. Vangľová

vala do stredu, kde podľa informácií autorky výskumu a nálezovej správy bola silne prepálená vrstva hliny dosahujúca úrovne začiatku vrstvy zvieracích kostí. V objekte sa našlo aj 6 fragmentov z lastúr bližšie neurčených lastúrníkov, tieto však pochádzajú zo zásypu objektu a nie z vrstvy zvieracích kostí.

Niektoré kosti (len 8 fragmentov) niesli stopy po ľudskej aktivite (rezanie, sekanie, pečenie) a neboli poukladané v anatomickom slede. Pri kategórii ovca/koza a u ošípaných boli spozorované stopy rezaní a sekaní na tých anatomických prvkoch kostier, ktoré by mohli naznačovať porciovanie tiel pre následné kuchynské účely.

Zvláštnosťou je aj lebka líšky. Lebka sa našla pod vrchnou vrstvou kostí ošípanej, avšak presné umiestnenie nebolo zachytené v dokumentácii. Podľa stôp na spodinovej časti tylovej kosti bol smer rezania od hrdla smerom k zátylku, čo naznačuje úmyselné odrezanie hlavy líšky, nie odseknutie (tab. IV: 2). Či šlo o odrezanie lebky pri sťahovaní kože, alebo po stiahnutí kože, nie je možné zistiť na základe veľkej fragmentácie danej lebky.

Doklady o pôsobení ohňa na kosti sú doložené na 8 fragmentoch (nezhodujú sa s fragmentmi, na ktorých sa nachádzali stopy po ľudskej aktivite). Interpretácia, či šlo o úmyselné tepelné spracovanie mäsitej potravy je diskutabilná, pretože, ako bolo vyššie spomínané, nad kosťami sa nachádzala prepálená vrstva, a preto nie je vylúčené ani sekundárne vystavenie kostí žiaru.

Otázkou ostáva kontext uloženia daných kostí. Na základe dostupných informácií nie je možné interpretovať, či šlo o odhodenie kuchynského odpadu, príp. uloženie nejakých mäsitých častí do jamy počas nejakej rituálnej praktiky. Pre dané dôvody ostáva interpretácia naďalej otvorená.

ZHRNUTIE

Počas zisťovacieho výskumu na polohe Kostol Sedembolestnej Panny Márie vo Veľkej Mani bol v sonde 2 odkrytý porušený sídliskový objekt 1/15. Ide o jamu s kónickými stenami rozširujúcimi sa k rovnému dnu. Horná časť sídliskovej jamy splýva s vrstvou černoze (obr. 1). Výplň objektu tvorila sivočierna sypká hlina s prímiesou keramiky, uhlíkov a malakofauny. V hĺbke 1,47 m bola odkrytá vrstva spálenej hliny, ktorá však nesiahala až k okraju objektu. V hĺbke 1,6 m sa pri južnom okraji objektu nachádzala koncentrácia zvieracích kostí (obr. 2).

Najtypickejšími keramickými jedincami je časť hrnca (tab. I: 1) typu E2b podľa A. Točíka (1981, príloha 4) a zlomky najmenej štyroch džbáňkov (tab. I: 6; II: 3-5) typu A3 a A4 podľa A. Točíka (1964, 21, obr. 11), ktoré objekt datujú do klasickej až neskej fázy maďarovskej kultúry. Pozoruhodným nálezom je aj nález zlomku dna s hrotitým výčnelkom (tab. II: 11).

V koncentrácii zvieracích kostí, ktoré neboli uložené anatomicky, sa nachádzali predovšetkým kosti ošípanej (minimálne troch jedincov), ovce/kozy (minimálne štyroch jedincov) a zlomky z lebky líšky obyčajnej (jedného jedinca). Niektoré kosti niesli stopy po ľudskej aktivite (rezanie, sekanie; tab. IV) a zároveň stopy po pôsobení žiaru. Či ide o kuchynský odpad, alebo doklady nejakého rituálu sa však nepodarilo podložiť relevantnými dôkazmi.

Odkrytý sídliskový objekt dopĺňa poznatky o osídlení maďarovskej kultúry v Požitaví.

LITERATÚRA

Bátora/Tóth/Rassmann 2015 – J. Bátora/P. Tóth/K. Rassmann: Centrálné sídlisko zo staršej doby bronzovej vo Vrábľoch. In: J. Bátora/P. Tóth (eds.): Keď bronz vystriedal meč. Bratislava-Nitra 2015, 123-137.

Furmánek 2015 – V. Furmánek (red.): Staré Slovensko 4. Doba bronzová. Nitra 2015, 327 s.

Kujovský 2013 – R. Kujovský: História. Počiatky dejín obce. In: J. Trungelová/M. Manduch (eds.): Maňa – Veľká aj Malá. Studnica histórie a kultúry. Maňa 2013, 25-39.

- Ondráček/Stuchlíková 1982 – J. Ondráček/J. Stuchlíková: Věteřovské sídliště v Budkovicích. Brno 1982, 57 s.
- Shipman/Foster/Schoeninger 1984 – P. Shipman/G. Foster/M. Schoeninger: Burnt bones and teeth: an experimental study of color, morphology, crystal structure and shrinkage. Journal of archaeological science 11, 1984, 307-325.
- Teichert 1969 – M. Teichert: Osteometrische Untersuchungen zur Berechnung der Widerristhöhe bei vor- und frühgeschichtlichen Schweinen. In: Kühn-Archiv 83, 1969, 237-292.
- Thurzo/Beňuš 2005 – M. Thurzo/R. Beňuš: Základy tafonomie hominidov a iných stavovcov. Bratislava 2005, 116 s.
- Točík 1964 – A. Točík: Opevnená osada z doby bronzovej vo Veselom. Bratislava 1964, 216 s.
- Točík 1981 – A. Točík: Malé Kosihy. Osada zo staršej doby bronzovej. Nitra 1981, 283 s.
- Tóth/Oravkinová 2015 – P. Tóth/D. Oravkinová: Sídlné stratégie v závere staršej doby bronzovej na Slovensku. In: J. Bátora/P. Tóth (eds.): Keď bronz vystriedal meď. Bratislava - Nitra 2015, 217-241.
- Vangľová, v tlači – T. Vangľová: Zisťovací archeologický výskum pri kostole Sedembolestnej Panny Márie vo Veľkej Mani. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2015, v tlači.
- Vitt 1952 – V. O. Vitt: Lošadi Pazyrykskich kurganov (Die Pferde der Kurgane von Pazyryk). Sovetskaja Archeologija 16, 1952, 163-205.

RESUMÉ

Settlement feature of the Maďarovce Culture from Veľká Maňa

During the research of the Church of Our Lady of Sorrows in Veľká Maňa a disturbed settlement feature 1/15 was unearthed in the trench no. 2. It was a pit with conical walls which extend towards the bottom. The upper part of the settlement pit diffuses into the layer of chernozem (Figure 1). The feature was filled with grey-black powdery clay with the addition of ceramics, charcoal and molluscs. A layer of burned clay was uncovered in the depth of 147 cm. The concentration of animal bones was found in the depth of 160 cm in the southern fringe of feature (Figure 2). The most typical ceramic fragments were: a part of a pot (Pl. I: 1) of type E2b by A. Točík (1981, appendix 4) and the fragments of at least four mugs (Pl. I: 6; II: 3-5) of A3 and A4 type by A. Točík (1964, 21, fig. 11), which date the feature from the classic to the late phase of the Maďarovce Culture. A remarkable finding is also the fragment of the bottom of the vessel with pointed protuberance (Pl. II: 11).

In the concentration of animal bones, which were not laid anatomically, were found (Figure 3, 4) mainly bones of pig (at least three animals), sheep/goat (at least four animals) and the fragments of a skull of red fox (one animal). On some of the bones were detected the traces of human activity, like cutting, chipping and baking (Pl. IV).

The uncovered settlement feature complements information about the settlement of the Maďarovce Culture in Požitavie.

Captions

Figure 1. Maňa, part Veľká Maňa, the Church of Our Lady of Sorrows. Illustrative (eastern) profile of the settlement feature 1/15 (the layer of burnt clay and concentration of animal bones in the profile were not detected). Author: T. Vangľová

Figure 2. Maňa, part Veľká Maňa, the Church of Our Lady of Sorrows. Trial trench 2, feature 1/15. Percentage calculation of presence of animal species using the NISP method. 1 – horse; 2 – pig; 3 – sheep; 4 – sheep/goat; 5 – fox; 6 – mussels; 7 – undefinable. Author: K. Šimunková

Figure 3. Maňa, part Veľká Maňa, the Church of Our Lady of Sorrows. Trial trench 2, feature 1/15. Presence of animal species identified by quantification methods. 1 – horse; 2 – pig; 3 – sheep; 4 – sheep/goat; 5 – fox; 6 – mussels; 7 – undefinable. Author: K. Šimunková

Figure 4. Maňa, part Veľká Maňa, the Church of Our Lady of Sorrows. Trial trench 2, feature 1/15. Concentration of animal bones. Photo: T. Vangľová

Pl. I. Maňa, part Veľká Maňa, the Church of Our Lady of Sorrows. Trial trench 2, feature 1/15. Selection of ceramics. Scale: 1 = M 1: 2; 2-6 = M 1: 1. Drawing by: E. Bakytová

Pl. II. Maňa, part Veľká Maňa, the Church of Our Lady of Sorrows. Trial trench 2, feature 1/15. Selection of ceramics. Scale: 1, 3-5 = M 1: 1; 2, 6-11 = M 1: 2. Drawing by: E. Bakytová

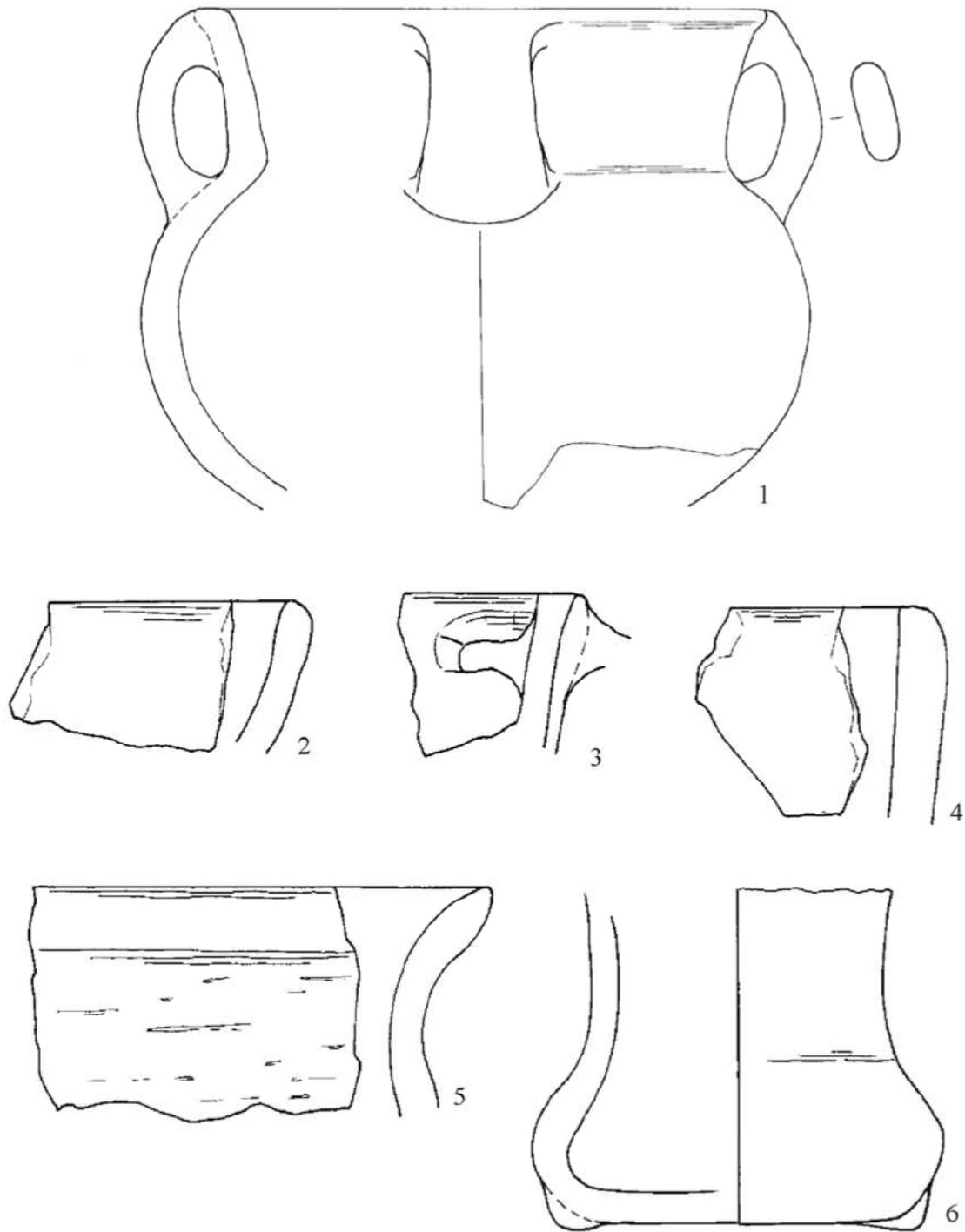
Pl. III. Maňa, part Veľká Maňa, the Church of Our Lady of Sorrows. Trial trench 2, feature 1/15. Selection of ceramics. Scale: 1, 2 = M 1: 1; 3-8 = M 1: 2. Drawing by: E. Bakytová

Pl. IV. Maňa, part Veľká Maňa, the Church of Our Lady of Sorrows. Trial trench 2, feature 1/15. Animal bones with traces of human activity. Photo by: K. Šimunková

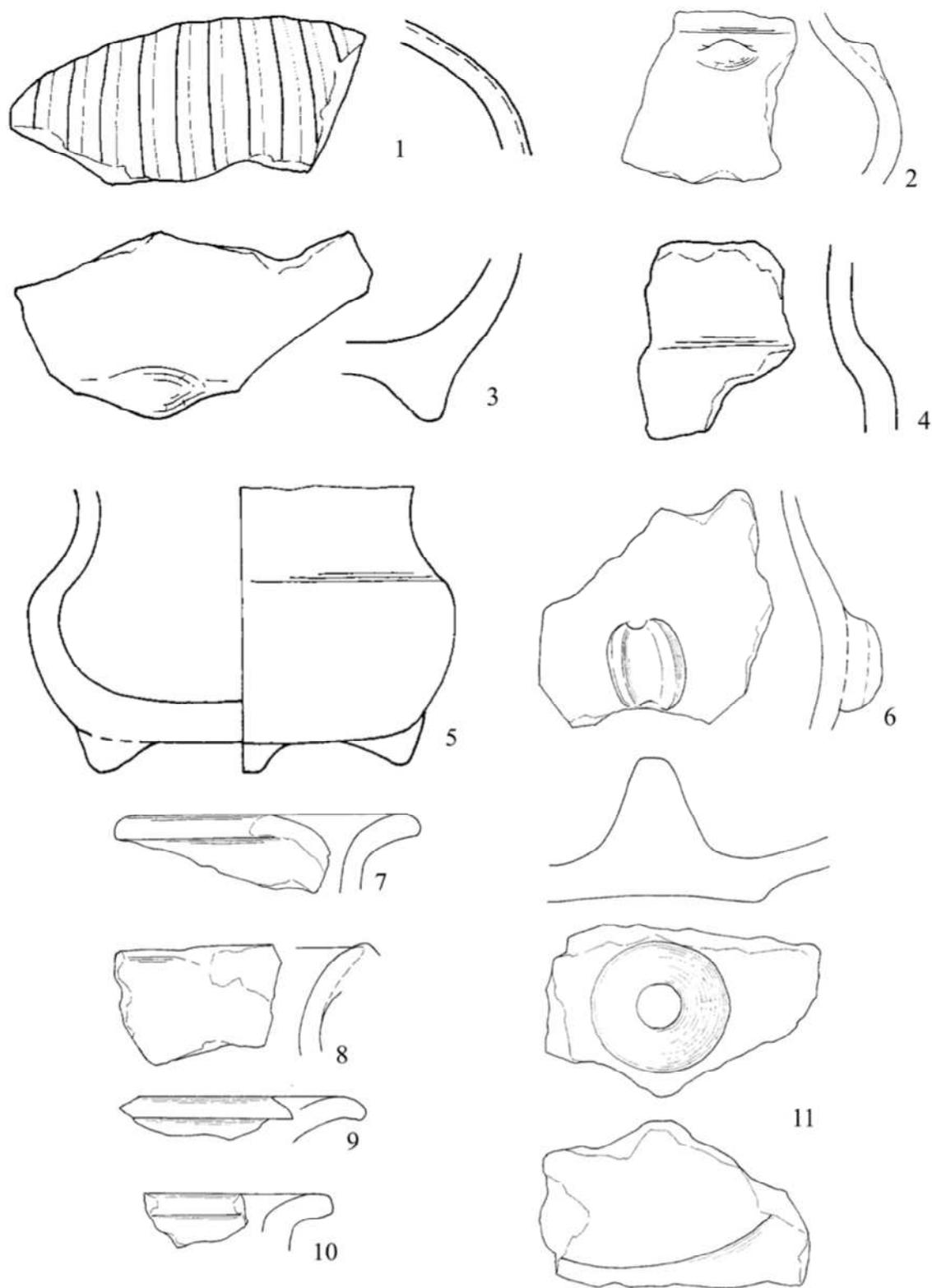
Translated by Lucia Nezvalová

Mgr. Katarína Šimunková
Katedra archeológie, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Hodžova 1, 949 74 Nitra, Slovenská republika
katarina.simunkova@gmail.com

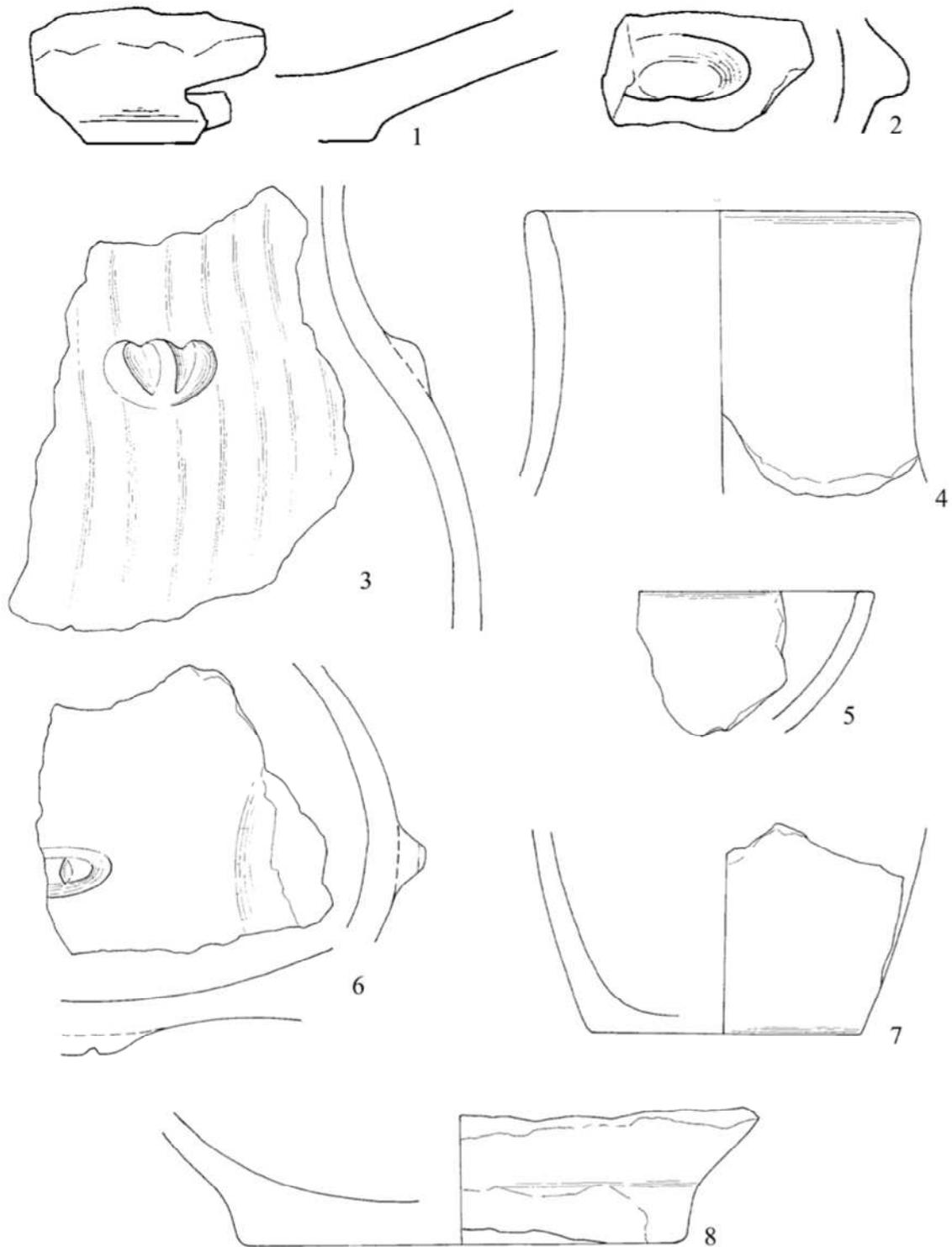
Mgr. Terézia Vangľová
Archeologický ústav SAV v Nitre
Akademická 2, 949 21 Nitra, Slovenská republika
nrautvan@savba.sk

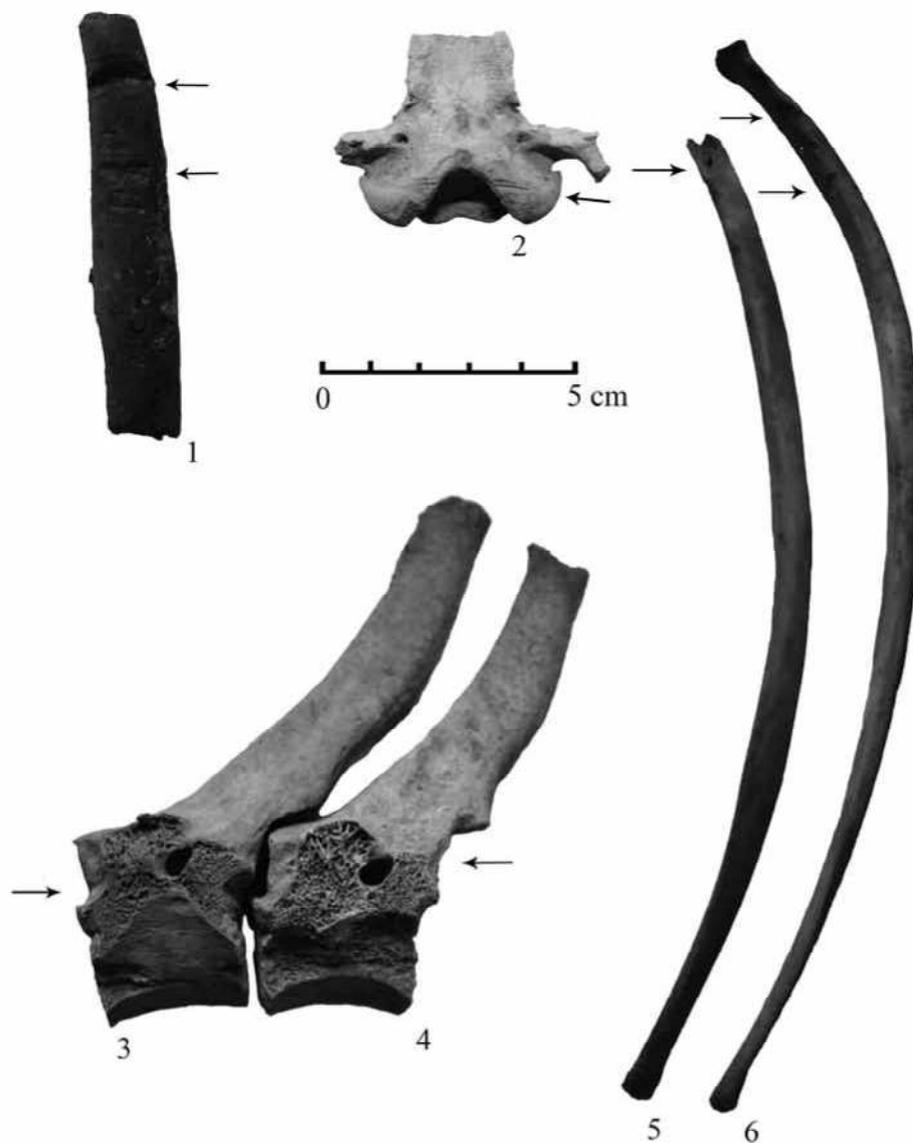
Tab. I. Maňa, časť Veľká Maňa, poloha Kostol Sedembolestnej Panny Márie. Sonda 2, objekt 1/15.
Výber z keramického materiálu. 1 = M 1: 2; 2-6 = M 1: 1. Kresba: E. Bakytová

Tab. II. Maňa, časť Veľká Maňa, poloha Kostol Sedembolestnej Panny Márie. Sonda 2, objekt 1/15.
Výber z keramického materiálu. 2, 6-11 = M 1: 2; 1, 3-5 = M 1: 1. Kresba: E. Bakytová

Tab. III. Maňa, časť Veľká Maňa, poloha Kostol Sedembolestnej Panny Márie. Sonda 2, objekt 1/15.
Výber z keramického materiálu. 3-8 = M 1: 2; 1, 2 = M 1: 1. Kresba: E. Bakytová

Tab. IV. Maňa, časť Veľká Maňa, poloha Kostol Sedembolestnej Panny Márie. Sonda 2, objekt 1/15.
Stopy po ľudskej činnosti na zvieracích kostiach. Foto: K. Šimunková